

Användning av överskottsinformation i förundersökningar

---

1. SAMMANFATTNING

Nämnden har granskat ett antal ärenden vid Åklagarmyndigheten där det framkommit överskottsinformation från hemlig avlyssning, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning, som senare använts för att utreda brott. Nämnden har även granskat de ärenden till vilka överskottsinformationen överförts.

Granskningen har bland annat innefattat frågan om det har förelegat rättsliga förutsättningar för användningen av överskottsinformation. Nämnden konstaterar att användningen varit lagenlig i samtliga granskade ärenden.

Granskningen har också innefattat frågor om förstöring, underrättelse till enskild och dokumentation avseende överskottsinformationen. I några av dessa delar har nämnden iakttagit brister. Exempelvis har överskottsinformationen inte alltid förstörts tillräckligt skyndsamt. I ett ärende har beslut om förstöring dröjt så lång tid som tre år och två månader, vilket nämnden ser allvarligt på. Vidare bör enligt nämnden användningen av överskottsinformation dokumenteras i större utsträckning, eftersom det utgör en förutsättning för att hanteringen ska kunna kontrolleras i efterhand.

Härutöver uttalar sig nämnden bland annat om vilka uppgifter ett beslut om att använda överskottsinformation bör innehålla och om hur överskottsinformation bör överlämnas för att minska risken för brister när det gäller förstöring av material.

Innehåll

1. SAMMANFATTNING.....	1
2. GRANSKNINGEN.....	3
3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER M.M.....	4
3.1 Inledning	4
3.2 Överskottsinformation från hemlig avlyssning och hemlig kameraövervakning.....	4
3.2.1 Förundersökning pågår	4
3.2.2 Förundersökning pågår inte	5
3.3 Överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning.....	5
3.4 Beslut om och hantering av överskottsinformation	5
3.5 Förstöring av överskottsinformation.....	6
3.6 Underrättelse till enskild som omfattas av överskottsinformation	6
3.7 Dokumentation.....	7
4. NÄMNDENS IAKTTAGELSER OCH BEDÖMNING.....	7
4.1 Har regleringen i 27 kap. 23 a § första och andra styckena RB följts?....	7
4.2 Beslut om och dokumentation av användning av överskottsinformation	7
4.2.1 Innehållet i ett beslut om att använda överskottsinformation	7
4.2.2 Bristande dokumentation av beslut att använda överskottsinformation	8
4.2.3 Dokumentation av mottagandet av överskottsinformation.....	8
4.3 Nytt tvångsmedelsärendande när överskottsinformation mottas	9
4.4 Förstöring av överskottsinformation.....	10
4.4.1 Sen förstöring.....	10
4.4.2 Ansvaret för att överskottsinformation förstörs.....	10
4.4.3 Övrigt angående förstöring	11
4.5 Underrättelse till enskild som berörts av överskottsinformation	12
4.5.1 Inledning	12
4.5.2 Ansvaret för underrättelse.....	12
4.5.3 Vilka är underrättelseberättigade?	12
4.6 Felaktig redovisning av användning av överskottsinformation.....	13
4.7 Avslutande synpunkt.....	13
5. BESLUT	14

2. GRANSKNINGEN

Nämnden har granskat tolv tvångsmedelsärenden vid Åklagarmyndigheten¹ som avslutats under år 2016² där hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation (hemlig avlyssning), hemlig kameraövervakning eller hemlig rumsavlyssning använts. Ärendena har, enligt uppgift från Åklagarmyndigheten, utgjort underlag för rapporten Redovisning av användningen av vissa hemliga tvångsmedel under 2016³, där det bland annat anges i vilken omfattning överskottsinformation använts i syfte att utreda brott.⁴ I åtta av ärendena har överskottsinformationen framkommit vid hemlig avlyssning, i ett vid hemlig kameraövervakning och i ett vid samtliga tre hemliga tvångsmedel som omfattas av granskningen. I två av ärendena har någon överskottsinformation inte hantearats, trots att de redovisats på ovan angivet sätt, se avsnitt 4.6.

Nämnden har härutöver granskat ytterligare tio ärenden. Det har då varit fråga om de tvångsmedelsärenden eller förundersökningar till vilka överskottsinformationen överförts. I det följande används, när det finns anledning att skilja på hanteringen, överlämnande ärende för de ärenden där överskottsinformation uppkommit respektive mottagande ärende för de ärenden till vilka överskottsinformation överförts.

I de överlämnande ärendena har granskningen utförts genom att kopior av tvångsmedelsdiarier och handlingar i tvångsmedelsärenden begärts in till nämndens kansli. Därefter har berörda åklagare besvarat frågor med utgångspunkt i de iakttagelser som gjorts. I de mottagande ärendena har nämnden inte begärt in handlingarna. Berörda åklagare har i dessa ärenden enbart besvarat frågor kring hanteringen av överskottsinformationen. I några fall har handlingar ändå getts in tillsammans med de svar som lämnats.

Granskningen har syftat till att kontrollera om användningen av överskottsinformationen överensstämmer med lag eller annan författning.

---

¹ De åklagarkammare som omfattats av granskningen är Göteborgs åklagarkammare, Malmö åklagarkammare, Södra Skånes åklagarkammare, åklagarkammaren i Borås, åklagarkammaren i Halmstad, åklagarkammaren i Jönköping, åklagarkammaren i Karlskrona, åklagarkammaren i Luleå, åklagarkammaren i Skövde, åklagarkammaren i Växjö, riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet i Göteborg, riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet i Malmö och riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet i Stockholm.

² Med ärenden som avslutats under år 2016 avses ärenden där förundersökningen lagts ner eller åtal väckts under året.

³ ÅM2016-308.

⁴ Med att överskottsinformation använts i syfte att utreda brott avses när sådan information använts i en pågående förundersökning eller för att inleda en förundersökning.

Nämnden har särskilt granskat

- om regleringen i 27 kap. 23 a § första och andra styckena rättegångsbalken (RB) följts,
- hur beslut om användning av överskottsinformation för att utreda brott dokumenterats i de förundersökningar där informationen uppkommit,
- hur det dokumenterats att uppgifter utgör överskottsinformation i de förundersökningar till vilka uppgifterna överförts,
- om överskottsinformationen förstörts i enlighet med 27 kap. 24 § RB och
- om den enskilde som berörs av överskottsinformationen i förekommande fall underrättats i enlighet med 27 kap. 31–33 §§ RB.

I delar, där författningsreglering saknas, har granskningen utgått från de riktlinjer som anges i Åklagarmyndighetens rättspromemoria om hemliga tvångsmedel.⁵

3. RÄTTSLIGA UTGÅNGSPUNKTER M.M.

3.1 Inledning

Vid användning av hemliga tvångsmedel kan det komma fram uppgifter som inte har något samband med det brott som legat till grund för tvångsmedelsbeslutet. Uppgifterna kan i stället vara av betydelse för till exempel utredningen av ett annat begånget brott. De kan röra den person som förundersökningen gäller eller andra personer som är ovidkommande i det sammanhanget. Sådana uppgifter kallas för överskottsinformation.⁶ Reglerna om hur överskottsinformation får användas finns i 27 kap. 23 a § RB.

3.2 Överskottsinformation från hemlig avlyssning och hemlig kameraövervakning

3.2.1 Förundersökning pågår

I 27 kap. 23 a § första stycket RB föreskrivs att om det vid bland annat hemlig avlyssning eller hemlig kameraövervakning framkommit uppgifter som rör ett annat brott än det som legat till grund för beslutet om avlyssningen eller övervakningen, får uppgifterna användas för att utreda brottet. Pågår det, när uppgifterna kommer fram vid avlyssningen eller övervakningen, redan en förundersökning beträffande det andra brottet, får uppgifterna således användas i den förundersökningen.⁷

---

⁵ RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, uppdaterad september 2019. I det följande görs hänvisningar till denna version. Tidigare versioner överensstämmer, i de delar som är aktuella för granskningen, i sak med den senast uppdaterade.

⁶ Prop. 2004/05:143 s. 13.

⁷ Prop. 2004/05:143 s. 50.

3.2.2 Förundersökning pågår inte

Om det inte pågår förundersökning om det andra brottet får som huvudregel sådan inledas. Det gäller dock inte beträffande mindre allvarliga brott.⁸ Förundersökning eller motsvarande utredning om brottet får endast inledas på grund av uppgifter som framkommit vid hemlig avlyssning eller hemlig kameraövervakning om det är föreskrivet fängelse i ett år eller däröver för brottet och det kan antas att brottet inte leder till endast böter eller det finns särskilda skäl (27 kap. 23 a § första stycket p. 1–2 RB).

3.3 Överskottsinformation från hemlig rumsavlyssning

När det gäller överskottsinformation som framkommit vid hemlig rumsavlyssning är bestämmelserna desamma oavsett om förundersökning redan pågår eller inte är inledd. Av 27 kap. 23 a § andra stycket RB framgår att uppgifter om ett annat brott än det som har legat till grund för beslutet om hemlig rumsavlyssning får användas för att utreda brottet endast om det är fråga om ett brott av sådant slag att det hade kunnat föranleda tillstånd till hemlig rumsavlyssning, eller annat brott, om det är föreskrivet fängelse i tre år eller däröver för brottet.

3.4 Beslut om och hantering av överskottsinformation

Av Åklagarmyndighetens rättspromemoria framgår att det är förundersökningsledaren som ska besluta om överskottsinformation får användas i en annan pågående förundersökning eller ligga till grund för beslut om att inleda en ny förundersökning.⁹ Alla åklagarbeslut om att överskottsinformation får användas i en annan förundersökning eller på annat sätt ska dokumenteras.¹⁰ Beslutet ska diarieföras i det hemliga tvångsmedelsdiariet och det ska preciseras vilket material som avses samt hur informationen rent praktiskt ska överlämnas. I beslutet bör det även erinras om att den mottagande åklagaren ansvarar för förstöring av den information som överlämnats.¹¹

Överskottsinformationen som ska överlämnas bör av praktiska skäl överföras till ett särskilt lagringsmedium. Det kan vara lämpligt att en kopia av den överförda överskottsinformationen sparas i den ursprungliga förundersökningen för att möjliggöra en kontroll av vad som lämnats ut och när.¹²

---

⁸ Prop. 2004/05:143 s. 50.

⁹ RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, s. 19.

¹⁰ Se nämndens uttalande den 13 december 2011 ”Användningen av överskottsinformation i förundersökningar” dnr 16-2011.

¹¹ RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, s. 21 f.

¹² RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, s. 22.

3.5 Förstöring av överskottsinformation

Reglerna om granskning, bevarande och förstöring av upptagningar och uppteckningar (material) från hemlig tvångsmedelsanvändning finns i 27 kap. 24 § RB. Dessa regler gäller även för förstöring av material som utgör överskottsinformation. Materialet ska, i de delar det är av betydelse från brottsutredningssynpunkt, bevaras till dess förundersökningen har lagts ner eller avslutats eller, om åtal väckts, målet avgjorts slutligt. Materialet ska därefter förstöras.

I Åklagarmyndighetens rättspromemoria anges att det är den åklagare som haft förundersökningen med det hemliga tvångsmedlet som ansvarar för att materialet förstörs. Den överskottsinformation som överlämnats till en annan förundersökning bör enligt promemorian, som tidigare nämnts, finnas i den nya förundersökningen på ett särskilt lagringsmedium. Förundersökningsledaren för den nya förundersökningen ansvarar för förstöringen av det materialet.¹³

I rättspromemorian framgår även att förstöringsbeslutet ska expedieras till Polismyndigheten och att åklagaren i beslutet ska begära en skriftlig bekräftelse från Polismyndigheten om att förstöring verkställts.¹⁴

3.6 Underrättelse till enskild som omfattas av överskottsinformation

Bestämmelser om underrättelse till enskild med anledning av hemlig tvångsmedelsanvändning finns i 27 kap. 31–33 §§ RB. Huvudregeln är att den som är eller har varit misstänkt för brott ska underrättas om den hemliga tvångsmedelsanvändning som han eller hon har utsatts för (27 kap. 31 § första stycket RB). I underrättelsen ska det upplysas bland annat om vilken brottsmisstanke som legat till grund för åtgärden eller som åtgärden föranlett (27 kap. 32 § första stycket RB). Uppgift ska alltså lämnas även avseende brottsmisstankar som uppkommit under verkställigheten av det hemliga tvångsmedlet såvida misstankarna lett till fortsatt utredning. Om det vid tvångsmedelsåtgärden framkommit brottsmisstankar som föranlett att förundersökning inletts även mot en annan person än den som tillståndet avsåg, ska även den personen underrättas om tvångsmedelsanvändningen om han eller hon också utsatts för avlyssningen eller övervakningen.¹⁵

I vissa fall behöver en underrättelse inte lämnas (se 27 kap. 31 och 33 §§ RB). I de fall där uppgifterna omfattas av viss sekretess ska underrättelsen skjutas upp till dess sekretessen inte längre gäller (27 kap. 33 § första stycket RB). Har det på grund av sekretess inte kunnat lämnas någon underrättelse inom ett år från

---

¹³ RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, s. 23.

¹⁴ RättsPM 2012:8, Hemliga tvångsmedel – hanteringen i vissa avseenden, s. 43.

¹⁵ Prop. 2006/07:133 s. 84.

det att förundersökningen avslutades får underrättelse underlåtas (27 kap. 33 § andra stycket RB).

Enligt 14 b § förundersökningskungörelsen (1947:948) ansvarar den åklagare som är eller har varit förundersökningsledare för underrättelsehanteringen.

3.7 Dokumentation

Enligt Åklagarmyndighetens föreskrifter om diarieföring (ÅFS 2005:19) ska uppgifter om hemliga tvångsmedel registreras i ett tvångsmedelsdiarium (3 §). Av föreskrifterna följer vidare att de uppgifter som krävs för att kunna följa handläggningen av ett ärende ska registreras i diariet (6 §).

4. NÄMNDENS IAKTTAGELSER OCH BEDÖMNING

4.1 Har regleringen i 27 kap. 23 a § första och andra styckena RB följts?

Granskningen visar att i merparten av ärendena har den överskottsinformation som framkommit använts i en redan pågående förundersökning. I två ärenden har överskottsinformationen utgjort grund för att inleda förundersökning.

I samtliga ärenden har regleringen i 27 kap. 23 a § första och andra styckena RB följts, det vill säga rättsliga förutsättningar för att använda överskottsinformation har förelegat. Det innebär bland annat att det i samtliga fall har varit fråga om brott som har haft sådan straffskala att det har varit tillåtet att använda överskottsinformation.

4.2 Beslut om och dokumentation av användning av överskottsinformation

4.2.1 Innehållet i ett beslut om att använda överskottsinformation

De uppgifter som angetts i besluten om att använda överskottsinformation har varierat. I något fall har det endast framgått att information framkommit som ska ingå i en viss förundersökning.

Det har i ett ärende varit otydligt om en handling i tvångsmedelsärendet överhuvudtaget varit att betrakta som ett beslut om att använda överskottsinformation. Först när nämnden ställt frågor kring hanteringen har det klargjorts att handlingen utgjort ett sådant beslut.

Vad ett beslut om att överskottsinformation får användas ska innehålla är inte reglerat i lag eller annan författning. Av Åklagarmyndighetens rättspromemoria framgår emellertid att ett sådant beslut ska precisera vilket material som avses och hur informationen rent praktiskt ska överlämnas. Beslutet bör även erinra den mottagande åklagaren om att denne ansvarar för förstöring av den information som överlämnas.

Utöver dessa uppgifter anser nämnden att följande bör anges.

- Från vilket eller vilka hemliga tvångsmedel överskottsinformation kommer,
- vilket eller vilka brott överskottsinformation rör och
- om överskottsinformation är avsedd att användas i en pågående förundersökning eller för att inleda en ny.

Om uppgifterna ovan anges i beslutet är det möjligt att i efterhand kontrollera att regleringen i 27 kap. 23 a § första och andra styckena RB har följts. Det är vidare inte ovanligt att förundersökningsledningen över tid övergår från en åklagare till en annan. Om det då saknas dokumentation finns det risk för att regelverket inte följs. Även det förhållandet talar enligt nämnden för att ett beslut om att överskottsinformation får användas bör innehålla samtliga angivna uppgifter så att en ny förundersökningsledare har förutsättningar för en korrekt efterföljande hantering.

4.2.2 Bristande dokumentation av beslut att använda överskottsinformation

I två av de överlämnade ärendena har åklagarna inte dokumenterat besluten om att använda överskottsinformation. I det ena ärendet har åklagaren inte kunnat ge någon förklaring till att beslutet inte dokumenterats. I det andra ärendet har det brott som överskottsinformation rör utretts av samma åklagare som varit förundersökningsledare i det överlämnade ärendet. Enligt åklagaren har det då saknats behov av att dokumentera beslutet i fråga, eftersom de båda brotten kommit att utredas i samma förundersökning och behandlats under samma rättegång.

Som nämnden tidigare uttalat ska alla åklagarbeslut om att överskottsinformation får användas i syfte att inleda förundersökning eller för att utreda annat brott dokumenteras.¹⁶ Oavsett om det brott som överskottsinformation rör utreds i samma förundersökning som den i vilken det hemliga tvångsmedlet använts eller i en annan förundersökning anser nämnden att beslutet normalt bör dokumenteras. Det krävs för att det ska vara möjligt att i efterhand följa hur informationen har använts och kontrollera hanteringen. Att beslutet dokumenteras torde också vara av betydelse för den redovisning av användningen av hemliga tvångsmedel som Åklagarmyndigheten varje år lämnar till regeringen.

4.2.3 Dokumentation av mottagandet av överskottsinformation

I fyra av de mottagande ärendena har det helt saknats dokumentation om att överskottsinformation mottagits. När nämnden ställt frågor kring detta har olika

---

¹⁶ Se nämndens uttalande den 13 december 2011 ”Användningen av överskottsinformation i förundersökningar” (dnr 16-2011).

svar lämnats. Det har exempelvis i ett ärende uppgetts bero på att något lagringsmedium med överskottsinformationen aldrig överlämnades. I ett annat ärende har åklagaren uppgett att när frågan om överlämnande av överskottsinformationen aktualiserades gjordes bedömningen att informationen rörde ett annat brott än det brott som låg till grund för beslutet om det hemliga tvångsmedlet. Under handläggningen av ärendet ändrades förutsättningarna på så sätt att det visade sig att informationen faktiskt rörde samma brott, varför någon dokumentation aldrig gjordes i det mottagande ärendet.

Nämnden anser att det på lämpligt sätt alltid ska dokumenteras att överskottsinformation mottagits. Detta gäller oavsett hur eller i vilken form överskottsinformationen överlämnats. Dokumentation i det mottagande ärendet är viktig av samma skäl som angetts ovan, se avsnitt 4.2.2. Det har dock inte någon betydelse för redovisningen till regeringen.

I sammanhanget vill nämnden, i enlighet med vad som framgår av Åklagarmyndighetens rättspromemoria, förorda en hantering som innebär att överskottsinformationen lämnas över på ett särskilt lagringsmedium. En följd av det torde vara att överskottsinformationen fysiskt förs över till det mottagande ärendet, vilket innebär fördelar ur förstöringssynpunkt, se avsnitt 4.4.2.

4.3 Nytt tvångsmedelsärende när överskottsinformation mottas

Granskningen visar att det varierar från åklagarkammare till åklagarkammare i vilken utsträckning det har skapats ett nytt ärende i det hemliga tvångsmedelsdiariet i samband med att överskottsinformationen har mottagits.

I de fall där ett nytt ärende inte skapats har berörda åklagare bland annat uppgett att det berott på att överskottsinformationen avsåg en redan pågående förundersökning, att något lagringsmedium med överskottsinformationen aldrig överlämnades eller bristande rutiner.

Enligt nämnden är det en fördel om ett nytt ärende skapas i det hemliga tvångsmedelsdiariet i samband med att överskottsinformation mottas.¹⁷ Detta gäller oavsett om överskottsinformationen lämnas över till en redan pågående förundersökning eller om förundersökning inleds med anledning av överskottsinformationen. Lämnas överskottsinformationen över till en pågående förundersökning där det redan finns ett motsvarande ärende i det hemliga tvångsmedelsdiariet finns det emellertid inte något behov av ett nytt ärende.

Att ett ärende finns för hanteringen av överskottsinformationen har betydelse av flera skäl. En sådan hantering underlättar för åklagaren att se till att regelverket

---

¹⁷ Jfr Åklagarmyndighetens tillsynsavdelnings beslut den 13 december 2018 ”Beslut efter granskning av hantering av överskottsinformation” dnr ÅM 2018/6836.

kring överskottsinformation följs. Exempelvis kan de beslut som fattas angående förstöring av det mottagna materialet dokumenteras i ärendet.

4.4 Förstöring av överskottsinformation

4.4.1 Sen förstöring

I tre av de överlämnande och två av de mottagande ärendena har beslut om förstöring fattats mellan två och en halv månad och tre år och två månader efter det att förundersökningarna lagts ner eller, om åtal väckts, målen avgjorts slutligt. I ett av dessa ärenden har förstöringsbeslut fattats först i samband med nämndens granskning. Besluten om förstöring har även innefattat förstöring av överskottsinformationen.

Nämnden har vidare noterat att det i ett av de mottagande och två av de överlämnande ärendena dröjt sju veckor, knappt tio veckor respektive drygt ett år innan åklagarnas förstöringsbeslut verkställdes.

Genom reglerna om förstöring ska det säkerställas att material från hemliga tvångsmedel inte bevaras i större utsträckning eller under längre tid än nödvändigt. Det finns inte någon uttrycklig bestämmelse som anger inom vilken tid förstöringsbeslut ska fattas. Nämnden har tidigare uttalat att det ligger i sakens natur att åklagaren ska fatta beslut om förstöring så snart det kan ske. Samma skyndsamhetskrav gör sig gällande ifråga om inom vilken tid förstöringsbeslutet ska verkställas.¹⁸

Nämnden konstaterar att åklagarnas hantering i ovan nämnda avseenden har varit bristfällig. Det är särskilt allvarligt att det i ett ärende dröjde så lång tid som tre år och två månader innan beslut om förstöring fattades. Nämnden har emellertid i tidigare granskningar iakttagit förbättringar vad gäller förstöring av material från hemliga tvångsmedel sedan Åklagarmyndigheten införde det särskilda it-stödet, HTM-Cåbra, för hantering av hemliga tvångsmedel.¹⁹

4.4.2 Ansvar för att överskottsinformation förstörs

I ett av de överlämnande ärendena har något förstöringsbeslut inte fattats. Ansvarig åklagare har uppgett att detta berott på att det av beslutet om att överskottsinformation får användas framgår att ansvaret för förstöring åligger

---

¹⁸ Se till exempel nämndens uttalande den 13 september 2017 ”Granskning av ärenden vid Ekobrottsmyndigheten där den enskilde inte underrättats om hemlig tvångsmedelsanvändning” (dnr 66-2017).

¹⁹ Se till exempel nämndens uttalanden den 17 oktober 2019 ”Ärenden vid åklagarkammaren i Umeå i vilka den enskilde inte underrättats om hemlig tvångsmedelsanvändning” (dnr 65-2018) och den 11 september 2019 ”Hanteringen av hemliga tvångsmedel vid Norrorts åklagarkammare” (dnr 132-2018).

förundersökningsledaren i det mottagande ärendet. I ett annat av de överlämnande ärendena framgår det av förstöringsbeslutet att samtliga upptagningar och uppteckningar, med undantag för det samtal som utgör överskottsinformation, ska förstöras. I beslutet erinras förundersökningsledaren i det mottagande ärendet om att ansvaret för förstöring övergår till denne. Enligt berörd åklagare i det överlämnande ärendet har det aktuella materialet enbart funnits i Polismyndighetens avlyssningssystem och aldrig, så som nämnden uppfattar svaret, överlämnats särskilt.

När det gäller förstöring av överskottsinformation konstaterar nämnden att det är åklagaren i det överlämnande ärendet som ansvarar för att materialet som finns i den förundersökningen förstörs medan ansvaret för att det mottagna materialet förstörs åvilar åklagaren i det mottagande ärendet.

I de fall där materialet som utgör överskottsinformation enbart finns i Polismyndighetens avlyssningssystem och inte på något särskilt lagringsmedium ser nämnden en risk för oklarheter angående vilken åklagare som ansvarar för beslut om förstöring. Hanteringen i dessa fall synes förutsätta en kommunikation både mellan berörda åklagare i de olika förundersökningarna och med polisen. En sådan ordning riskerar att leda till att materialet inte förstörs med tillräcklig skyndsamhet.

Som redan konstaterats anser nämnden att det är att föredra om överskottsinformationen överförs till ett särskilt lagringsmedium när den lämnas över. Härigenom tydliggörs att det är åklagaren i det överlämnande ärendet som ansvarar för beslut om förstöring av allt material i ärendet som härrör från hemliga tvångsmedel. Åklagaren i det mottagande ärendet ansvarar följaktligen för förstöring av det material som överlämnats, exempelvis viss utskrift eller upptagning av ett telefonsamtal som överförts till ett usb-minne.

4.4.3 Övrigt angående förstöring

I två av de överlämnande ärendena har åklagarna inte erinrat åklagarna i de mottagande ärendena om att de ansvarar för förstöring av det material som mottagits.

I det ena fallet har ansvarig åklagare uppgett att någon erinran inte gjorts eftersom åklagaren i det mottagande ärendet var van vid att hantera hemliga tvångsmedel och att allt material som lämnades över ingick i förundersökningsprotokollet. I det andra fallet har berörd åklagare inte kunnat svara på hur och om någon erinran gjorts eftersom dokumentation om detta saknats.

Nämnden konstaterar inledningsvis att material som tagits in i ett förundersökningsprotokoll inte ska förstöras.²⁰ Däremot bör åklagaren i det överlämnande ärendet ändå erinra åklagaren i det mottagande ärendet om förstöringsskyldigheten i samband med att beslutet om att överskottsinformation får användas fattas. Vid tidpunkten för överlämnandet torde det i de flesta fall vara ovisst om materialet kommer att ingå i förundersökningsprotokollet i den mottagande förundersökningen eller inte.

4.5 Underrättelse till enskild som berörts av överskottsinformation

4.5.1 Inledning

Nämnden konstaterar att underrättelseskyldigheten i förhållande till enskild synes ha hanterats på ett i huvudsak tillfredsställande sätt. Iakttagelser avseende delar av hanteringen föranleder emellertid nämnden att uttala sig.

4.5.2 Ansvaret för underrättelse

Ansvaret för hanteringen av underrättelse till enskild åligger den åklagare som varit förundersökningsledare för den förundersökning i vilket tvångsmedlet använts och där eventuell överskottsinformation framkommit. Granskningen har visat att ansvaret för underrättelseskyldigheten endast undantagsvis har hanterats av åklagarna på detta sätt. I de flesta fall förefaller åklagaren i det mottagande ärendet ha prövat frågan om underrättelse.

Nämnden ser en praktisk svårighet i de fall där åklagaren i det överlämnande ärendet ansvarar för att pröva om en enskild ska underrättas när det gäller förhållanden som utreds i en annan förundersökning. Om den förundersökning där överskottsinformationen framkommit avslutas och det tillhörande tvångsmedelsärendet därefter avslutas, innan underrättelsehanteringen med hänsyn till det mottagande ärendet kan påbörjas, torde det inte finnas något ärende i vilket åklagaren slutligt kan dokumentera hur underrättelseskyldigheten har hanterats. Oklarhet kring denna hantering innebär enligt nämnden en risk för att en enskild inte underrättas i den utsträckning som borde ha varit fallet.

4.5.3 Vilka är underrättelseberättigade?

Den som är eller har varit misstänkt för brott ska enligt huvudregeln underrättas om den hemliga tvångsmedelsanvändningen som han eller hon utsatts för (27 kap. 31 § första stycket RB). Av förarbetena framgår att om det vid hemlig tvångsmedelsanvändning framkommer brottsmisstankar som föranleder att förundersökning inleds även mot en annan person än den som tillståndet till det hemliga tvångsmedlet avser, ska även den andra personen underrättas om han eller hon också utsatts för tvångsmedlet. Om en domstol exempelvis meddelar

---

²⁰ Prop. 1988/89:124 s. 69 och prop. 2004/05:143 s. 44.

tillstånd till hemlig avlyssning mot A och det vid avlyssningen av ett samtal mellan A och B uppstår brottsmisstankar även mot B som föranleder att en förundersökning inleds mot B, ska alltså både A och B underrättas om den avlyssning de har utsatts för. Om det vid samtalet mellan A och B även uppkommer brottsmisstankar mot C ska dock någon underrättelse till C inte lämnas eftersom C inte har utsatts för den hemliga avlyssningen.²¹

Enligt nämnden är det inte alltid självklart vilka personer som är underrättelseberättigade. En tolkning av det ovan angivna förarbetsuttalandet skulle kunna innebära att enbart den person som förundersökning inleds mot med anledning av överskottsinformation är underrättelseberättigad, under förutsättning att personen också utsatts för det hemliga tvångsmedlet. I de fall där förundersökning redan var inledd mot den person som berörts av överskottsinformation för det brott överskottsinformation rört synes någon underrättelseskyldighet inte föreligga. Det finns visserligen ingen tydlig reglering men nämnden vill understryka vikten av att åklagare i varje enskilt fall noga överväger om även en sådan person bör underrättas.

4.6 Felaktig redovisning av användning av överskottsinformation

Som framgår inledningsvis har det beträffande två av ärendena redovisats att överskottsinformation använts i syfte att utreda brott trots att det i dessa inte har hanterats någon överskottsinformation.

Berörda åklagare har uppgett att de på grund av den långa tid som förflutit inte kan svara på vad anledningen är till att ärendena felaktigt redovisats som ärenden där det framkommit överskottsinformation som använts i syfte att utreda brott.

Enligt nämnden är det angeläget att korrekta uppgifter anges i den redovisning som utgör underlag för regeringens årliga skrivelse till riksdagen avseende användningen av hemliga tvångsmedel. Felaktiga uppgifter ger en missvisande bild av hur vanligt förekommande det är att överskottsinformation används.

4.7 Avslutande synpunkt

Avslutningsvis konstaterar nämnden att det i betänkandet Rättssäkerhetsgarantier och hemliga tvångsmedel (SOU 2018:61) bland annat föreslås att reglerna som rör användning av överskottsinformation ska ändras. Förslaget innebär, såvitt här är av intresse, att överskottsinformation ska få användas i ökad utsträckning i jämförelse med dagens reglering, en författningsreglerad skyldighet för åklagare att fatta beslut om överskottsinformation och en uttrycklig skyldighet att dokumentera sådana beslut.

---

²¹ Prop. 2006/07:133 s. 84.

Förslagen i betänkandet har beröringspunkter med delar av granskningen. Nämnden har i remissyttrande ställt sig positiv till förslaget och uttryckt att ordningen kan antas bidra till att hanteringen blir mer enhetlig och rättssäker.²² Även om granskningen, med något undantag, endast visat på mindre brister är det alltså nämndens uppfattning att den nuvarande regleringen av överskotts-information inte är adekvat och att den därför behöver ändras.

5. BESLUT

Vad som i övrigt framkommit föranleder inget uttalande från nämnden. Ärendet avslutas härmed.

På Säkerhets- och integritetsskyddsnämndens vägnar

Gunnel Lindberg

I avgörandet har deltagit: Gunnel Lindberg (ordförande), Barbro Thorblad, Anti Avsan, Charlotta Bjälkebring Carlsson, Matheus Enholm, Elisabeth Falkhaven, Eva Flyborg, Christina Linderholm, Olle Sandahl och Björn von Sydow (enhälligt).

Föredragande: Emma Hultqvist

Expedition till:

Göteborgs åklagarkammare

Malmö åklagarkammare

Södra Skånes åklagarkammare

Åklagarkammaren i Borås

Åklagarkammaren i Halmstad

Åklagarkammaren i Jönköping

Åklagarkammaren i Karlskrona

Åklagarkammaren i Luleå

Åklagarkammaren i Skövde

Åklagarkammaren i Växjö

Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet i Göteborg

Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet i Malmö

Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet i Stockholm

För kännedom till:

Åklagarmyndigheten (Huvudkontoret, Tillsynsavdelningen)

Ekobrottsmyndigheten (Rättsenheten)

---

²² Nämndens yttrande den 14 november 2018 (dnr 108-2018).